

הלכות שבת סימן שפח שפט

שפח דין אם לא ערכו החצרות יחד וגם לא נשתתפו במבוי, ובו סעיף אחד:

א (א) *אם לא ערכו¹ החצרות יחד וגם לא נשתתפו במבוי, מתר לטלטל בכל המבוי (ב) כלים ששבתו בתוכו, (ג) בין ערכו חצרות עם הבתים בין לא ערכו. (ד) יולתרב רבנו משה פו מימון, דוקא בשלא ערכו חצרות עם הבתים, אבל אם ערכו חצרות עם הבתים (ה) אין מטלטלין במבוי אלא בארבע אמות:

א שבת ק"ל ודלא קמימא דרב שם ב פסוק ה מהלכות עירובין ורב

שפט אינו יהודי שיש לו חלון פתוח לבקעה או לקרפף, ובו סעיף אחד:

א *אינו יהודי הדר במבוי (א) ויש לו חלון אחרו ביתו פתוח לבקעה² *או לקרפף, אפלו אין בו אלא ארבעה טפחים על ארבעה טפחים אינו אוסר על בני מבוי אפלו מכניס ומוציא גמלים וקרונות (ב) דרך המבוי כל היום³, שהפץ יותר באותו שפתוח לו מאחריו לכו⁴ שיש לו אויר, והני פתחו למבוי (ג) כמו שאינו רגיל, שאינו אוסר; *והוא שיש בבקעה או בקרפף יותר מסאתים, אבל אם אין בו אלא סאתים, (ד) קטן הוא ולא ניקח לה בה. וישאל שיש לו פתח למבוי ופתח מאחריו לקרפף⁵ ושבח ולא ערב, אם הקרפף יותר מסאתים, אוסר⁶, לפי (ה) שאינו ראוי לו ואינו מסתלק מן המבוי; כן אם הקף לדירה, אפלו יותר מסאתים אינו אוסר⁷ פינן שראוי לו. (ו) *ויש מי שאומר דארבעה, אם הקף לדירה, אפלו בית-סאתים אוסר, שפינן שהקף לדירה אין בו אויר ואינו חפץ בו להסתלק בשבילו מן המבוי:

א עירובין ס"ז מימא דאמוראי ב טו בשם רשי, וכן כתב הרב הפג"ר בשם פ"ק ה מהלכות עירובין ושם משמע מרבני הרמב"ם שם א תוספות בשם ר"י שם

באר היטב

(ב) אין. ואם נתר בצורת-הפתח או בב' פסין, המבוי שרי, ועין סימן שסג סעיף כו, מגן אברהם, ע"ש:

ועין בכתבים שהארי"ל ז"ל היה מערב בכל ע"ש ומנהג:

משנה ברורה

הערוכ שפניחו גם לשם שתוף¹³, וכוה יוצא לכלי עלמא, כמו שכתב הריטב"א בהד"א:

א (א) אם לא ערכו וכו'. רוצה לומר, אף אם לא ערכו וכו', דאם ערכו הרי הוא גם-כן קעין שתוף מבוי, וכבסימן הקודם: (ב) כלים ששבתו בתוכו. והוא הדין דמתר להוציא מחצר למבוי כלים ששבתו בתוכו וכן מן המבוי לחצר, וכדלעיל בסימן שעב סעיף א, דלא תקנו חכמים שתופי-מבואות אלא להתיר להוציא למבוי כלים ששבתו בבית, אבל לענין חצרות ומבואות עצמן לא תקנו וירשות אהד הוא דמתר לטלטל מנה לזה; וכן שוין הם גם כנה, (ה) דכמו דמתר

שערי תשובה

כל תצר לעצמו, וזאת אותם חצרות שפתוחות זו לזו וערכו דרך פתחיהם, ע"ש, ושם הביא מכתבי הארי"ל ז"ל דאיתא שם: ערב בכל שבת שתופי-מבואות ועירובי-חצרות וקבע בלילה בשל שתוף ובבקר בשל עירוב, עכ"ל, משמע שנהיה פוסק כהראב"ד שצריך לשפת בפת כו ומסתמא היה פת לשתוף כו. ועין בכתבים שהארי"ל ז"ל היה מערב בכל ע"ש ומנהג:

באור הלכה

* או לקרפף. נראה לי שלא התירו אפלו בשיש לו קרפף אלא בקרפף דמיא דבקעה שהוא פתוח למקום אחר, דאלו בשאין לו פתח אלא כלפי ביתו, האף יסתלק מן המבוי והרי איתו יכול לצאת לשוק ולעשות ערכיו חוץ לביתו אלא דרך מבוי (ריטב"א), ולפלא שלא הביאורו האחרונים: * והוא שיש בבקעה או בקרפף יותר מסאתים. לכאורה בגמרא וכן ברמב"ם לא נזכר הנפקא-מנהג בין יתר מבית-סאתים לבית-סאתים רק לענין קרפף, נזכר לומר, דלענין בקעה שפתוח לכל צד, אפלו בקעה קטנה שאין בו כי אם בית-סאתים גם-כן ניקח לה בה טפי מן הפתח שפתוח למבוי משהו דנפיש אודיה טפי, ועין: * ויש מי שאומר. והלכה פדעה הראשונה, שכן הוא דעת רש"י והרמב"ם והרב הפג"ר, וליפדך הכי נקטינן וכו':

לטלטל בכל החצר כלים ששבתו בתוכו אף אם לא ערכו עם הבתים, כן מתר לטלטל בכל המבוי אף אם לא נשתתפו בני החצרות עם המבוי, ופשוט דכל זה מורי שהיה המבוי עצמו מתקן בלחי וקרונות כדיון: (ג) בין ערכו חצרות וכו'. דמצויין (ג) כלי הבית בחצר, ושנד' למגור דלמא אתי לאפוקי כלי הבית למבוי, אפלו הכי שרי⁸: (ד) ולהרמב"ם⁹ וכו'. (ה) ולהלכה (א) נקטינן פדעה הראשונה. ואפלו להרמב"ם, דוקא כשהמבוי מתקן בלחי וקרונה, אבל אם הוא מתקן בצורת-הפתח¹⁰, גם לדידה מתר בכל¹¹ [אחרונים]:

א (א) ויש לו חלון וכו'. וכל-שכן (ב) אם הוא פתח גמור: (ב) דרך המבוי. רוצה לומר, דרך הפתח הפתוח למבוי: (ג) כמו שאינו רגיל. רוצה לומר, כמו חצר הפתוח לשני מבואות ובפתח אהד אינו רגיל לצאת ולבוא דרך בו למבוי, אינו אוסר על אותו המבוי, וכדלעיל בסימן שפו סעיף ט: (ד) קטן הוא ולא ניקח וכו'. ובאפן זה (ג) אפלו היה פתח גדול פתוח לתן, גם-כן אינו מתבטל על-ידי-יה הפתח שבמבוי, ואוסר על בני המבוי, והוא שרגיל (ג) יותר בהפתח שהוא לצד המבוי: (ה) שאינו ראוי לו. שהוא כרמלית ואין מטלטלין בו אלא בתוף ארבע אמות ומה שאין פן במבוי שמתר לטלטל בכל¹², אבל אם הוא רק בית-סאתים או פתוח, פינן דמתר לטלטל (ד) בתוכו, ניקח לה בה טפי. ואף-על-גב דלגבי עבוי"ם חשיב בית-סאתים ווסר, (ה) לגבי ישראל נפיש, דהא בשבת ליכא הוצאת משאות יתרוי וסגי בכחי ונפיש אירא ממבוי¹³: (ו) ויש מי שאומר וכו'. הוא דעת התוספות לבד, דסביא להו דמקף לדירה גרע טפי פינן דאין בו אויר כל-כף. (ו) והא דנקט אפלו בית-סאתים אף-על-גב דלידיהו בית-סאתים גרע טפי שאין בו אויר כל-כף, מכל מקום נקט הכי, הואיל דכשלא הקף לדירה בית-סאתים עדיף טפי מן יותר מבית-סאתים, לכך קאמר דכשהקף לדירה אוסר אפלו בית-סאתים, והוא הדין יותר מסאתים:

שער הציון

(ה) גמרא: (ג) תוספת-שבת: (א) שהוא דעת רש"י ותוספות וראב"ד ורשב"א בשם מורו וריטב"א, ומשמעות הר"ף והרא"ש שהשיטתו לקח דרב, וכמו שכתב בבית יוסף והמאירי, וכן הפוסקים באליה רבה: (ב) עין בריטב"א, וכן כתב הרמב"ם: (ג) כן מסיק הרשב"א והריטב"א, דלא כהראב"ד¹⁴, וכן מוכח ברמב"ם: (א) רשב"א בעבודת-הקטן, והובא באליה רבה: (ד) אף שאסור להוציא מהבית להקרפף¹⁵ [אחרונים]: (ה) רש"י: (ו) תוספת-שבת:

הַלְבוּת שְׁפַח סִימָן שֶׁפַח שֶׁפַח

ביאורים ומוספים

מהבתים לחצרות יחשבו הבתים לסתומים, וממילא יהיו במבוי רק חצרות, ועל זה תירץ שכיון שהבתים גורמים לחצרות להיאסר, אי אפשר לראותם כאינם קיימים, ואם כן תירצו של רבי חנינא חוזה שריר וקיים, שבאופן שהחצרות עירבו, הרי הן בטילות לבתים ונמצא שבמבוי יש רק בתים, ואין מבוי נותר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו. אבל בלא עירבו, שהחצרות אינן בטלות לבתים, אם כן נמצא שיש במבוי גם בתים וגם חצרות, והוא נותר בלחי או קורה ומותר לטלטל בכלו.

עוד ביאר מצאנו בדעת הרמב"ם, שהלבוש (ס"א) והט"ז (ס"ק א) פירשו שהרמב"ם סובר שכיון שעירבו הבתים, גוזרים שמא יוציא מהחצר כלים ששבתו בבית, וכבר הקשו התוספת שבת (ס"ק ב) והפמ"ג (משב"ז ס"ק א) שהרי אין פוסקים הלכה כרב, וכדלעיל. וראה בעצי אלמוגים (ס"ק ב ד"ה הלבוש) מה שכתב בישוב קרשיא זו.

[משנ"ב ס"ק ג]

אָפְלוּ הָכִי שְׁרִי"ג.

2) ראה בהקדמה, שלהלכה אין חוששים לגירת רב שחשש שאם נתיר לטלטל כלים ששבתו במבוי, יבואו להוציא למבוי כלים ששבתו בבית והוציאום לחצר.

[משנ"ב ס"ק ד]

אָקַל אִם הוּא מְחַקֵּן בְּצוּרַת-הַפֶּתַח⁹, גַּם לְדִידָה מִתָּר בְּכָלוֹ¹⁰.

3) המג"א (ס"ק א) הוסיף "או בב' פסים", שהוא מתיקוני חצר, ולכן מועיל אף שאין למקום דוקא תנאי מבוי.

4) ובטעם הדבר, ראה בהקדמה סבירת הרמב"ם שכשעירבו החצרות בטלות הן לגבי הבתים, ונמצא שאין חצרות במבוי, ואין מבוי נותר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו. ולכן אם תיקנו את המבוי בצורת הפתח, שתיקנו זה אינו מהלכות תיקוני מבואות, ומותר לטלטל בכלו גם אם יש בו רק בתים.

[אמנם לסבירת הלבוש והט"ז שהבאנו שם, שסיבת האיסור היא שחוששים שמא יבואו להוציא כלים ששבתו בבית, אם כן גם אם תיקנו את פתח המבוי בצורת הפתח יש לאסור].

סימן שפח

אֵינּוּ יְהוּדִי שֵׁישׁ לוֹ חֵלוֹן פְּתוּחַ לְבִקְעָה אוֹ לְקַרְפֵּף

[שו"ע ס"א]

אֵינּוּ יְהוּדִי הֶדְרַךְ בְּמַבּוּי¹¹.

1) ובנדון זה לגבי חצר, דהיינו שיש בחצר בית נכרי או ישראל שלא עירב, ויש לבית זה פתח לבקעה או לקרפף, כתב החו"מ (או"ח סי' פו ס"ק יט) שהרי זה אוסר בין בישראל שלא עירב ובין בנכרי, משום שעיקר תשמיש הבית בחצר, ואין תשמישו בטל במה שיש לו פתח אחר. מאידך, השפת אמת (עירובין סו, ב) כתב, שנראה בפשיטות שגם בבית שבחצר מועיל מה שיש לבית זה פתח למקום אחר להתייר לבני החצר לטלטל. ומה שהביאו בגמרא דין זה על מבוי, הוא משום שלגבי נכרי רק במבוי צריך שהפתח האחר יהיה למקום שגודלו יותר מבית סאתים, מה שאין כן בחצר. ועוד כתב, שבחצר לגבי ביתו של ישראל שלא עירב צריך שהפתח השני יהיה פתוח דוקא לקרפף שהוקף לדירה, מה שאין כן במבוי מועיל גם אם הוא פתוח לקרפף שאינו מוקף לדירה.

המשך במילואים עמוד 34

[משנ"ב ס"ק יב]

וְיִתֵּר טוֹב לוֹמַר כְּפֹרֶשׁ בְּשַׁעַת הַנֶּחֱת הָעֵרֹב שְׁמַנְיָחוּ גַם לְשֵׁם שְׁתוּף¹².

13) על לשון זה כתב החו"מ (או"ח סי' צ ס"ק יז) שאינו מדוקדק, שהרי כאן מדובר שעשו שיתוף, וצריך לתקן את הלשון במשנ"ב ולומר שבשעת הנחת השיתוף יאמר שמניחו גם לשם עירובי חצרות. והקשה, שהרי תנאי זה הוא לדעה שאין סומכים על שיתוף במקום עירוב, ולדעה זו ודאי שאי אפשר להניח את העירוב בחצר גם אם יעשהו בפירוש לשם עירובי חצרות, ואם כן אם מניחים את העירוב בבית הכנסת [כמו שכתב הרמ"א לעיל סי' שסו ס"ג], הרי תנאי זה אינו מועיל כלום.

סימן שפח

דִּין אִם לֹא עֵרְבוּ הַחֲצוֹת יַחַד וְגַם לֹא נִשְׁתַּתְּפוּ בְּמַבּוּי

[שו"ע ס"א]

אִם לֹא עֵרְבוּ¹³.

1 הקדמה

סימן זה עוסק במבוי שפתוחות אליו כמה חצרות, ועירבה כל חצר לעצמה, ולא עירבו החצרות יחד וגם לא נשתתפו במבוי, שהשו"ע הביא בזה שתי דעות, לדעה הראשונה מותר לטלטל במבוי כלים ששבתו בתוכו, ולדעת הרמב"ם אם תיקנו את המבוי בלחי וקורה [שזוהו תיקון המועיל במבוי ולא בחצר], אין מטלטלים בו אלא בד' אמות.

להבנת ב' הדעות יש להקדים את סוגיית הגמרא (שבת קל, ב), וכך שנינו שם: אמר רבי זירא אמר רב, מבוי שלא נשתתפו בו, אין מטלטלים בו אלא בד' אמות. ואמר רבה בר אבהו, שרק בעירבו החצרות עם הבתים אסור. והקשה רבי חנינא חוזה על דברי רבה, שכמו שאוסרים באופן שעירבו החצרות עם הבתים משום שבטלו החצרות לגבי הבתים ואין שם חצרות עליהן, ונמצא שבמבוי יש רק בתים והרי אין מבוי נותר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו, אם כן גם כשלא עירבו נאמר שכיון שאסור להוציא מהבתים נחשבים הבתים לסתומים, ונמצא שיש במבוי רק חצרות ולא בתים.

ובמסקנת הגמרא אמר רב אשי, מי גרם לחצרות שיאסרו, בתים וליכא. ונחלקו הראשונים בביאור דבריו. רש"י (שם קלא, א ד"ה בתים) פירש, שהגמרא חזרה בה מהטעם של רבי חנינא, ופירשה שרב [שהוא בעל המימרא] סובר שהלכה כרבי שמעון שגגות חצרות קרפפות ומבואות כולם רשות אחת הן [ומותר לטלטל מזו לזו בלי עירוב], דוקא באופן שלא עירבו, שאז אין כלי הבתים מצויים בחצר, אבל אם עירבו וכלי הבתים מצויים בחצר, אסור לטלטל גם כלים ששבתו בחצר למבוי, גזירה שמא יוציא כלים ששבתו בבית למבוי, ולכן גזרו שלא לטלטל כלל במבוי. ולמעשה, כתבו התוס' שם (ד"ה מי) שאין הלכה כרב [וכן פסק השו"ע לעיל סי' שעב ס"א], ולכן אפילו אם עירבו החצרות לעצמן מותר להוציא כלים ששבתו בחצר למבוי, ואם כן לא שייכת הגזירה שלא לטלטל ד' אמות במבוי, וזוהי הדעה הראשונה בשו"ע כאן.

אמנם הרמב"ם (פ"ה מהל' עירובין הט"ו) פסק, שבעירבו החצרות לעצמן אסור לטלטל במבוי, וביאר המגיד משנה (שם) שדעת הרמב"ם שרב אשי אינו חולק על רבי חנינא חוזה, אלא בא הטרף את קושיותו, שכשלא עירבו בחצרות כיון שאסור להוציא

מילואים הלכות שפת סימן שפה שפט

המשך מעמוד 514

עירבו, שמשלקים אותו למבוי שלא עירבו, לפי ששם יש לו שימוש שוה בשני המבואות ואינו מפסיד ממה שמשלקים אותו למבוי שלא עירבו, וכמבואר בהערה הבאה].

[ש"ע שם]

אם הקרפף יותר מקאטנים, אוסר⁶.

6) לעיל (סי' שפו סיט) פסק השו"ע שחצר שהיא פתוחה לשני מבואות, ובני החצר רגילים להשתמש באחד מהם, ובני אותו מבוי עירבו לעצמם, ובני המבוי האחר לא עירבו, וחצר זו לא עירבה לא עם זה ולא עם זה, דוחים אותה אצל המבוי שאינה רגילה בו ותסתלק מאותה שרגילה בו מדין כופין על מידת סדום, כדי שיהיה מותר לטלטל במבוי שעירבו שם. ולפי זה הקשה החו"א (א"ח סי' פו סי' יט), מדוע כאן אין דוחים את הישראל שלא עירב לקרפף, כדי שלא יאסור על בני המבוי. ותירץ, שאי אפשר לדחות אלא ממבוי למבוי שתשמישם שוה, אבל לא ממבוי לבקעה וקרפף. אכן העצי אלמוגים (סי' ה) כתב, שמה שדוחים בחצר שבין שני מבואות לילך למבוי אחר, הוא באופן שאין החצר בשטח המבוי רק פתוחה היא למבוי, אבל כאן מדובר שהחצר בשטח המבוי, ובאופן זה המבוי הוא מקומה ואין דוחים אותה מהמבוי למקום אחר. וראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל סי' ששה סי' ג ד"ה ומותר.

[ש"ע שם]

ואם הקרפף לדיקה, אפילו יותר מקאטנים אינו אוסר⁷.

7) ומי"מ כתב האליה וט"א (סי' ב), שצריך ששטח הקרפף יהיה גדול יותר משטח המבוי. אמנם החו"א (א"ח סי' פו סי' כ) כתב, שאפילו אם שטח הקרפף הוא פחות משטח המבוי מותר, כיון שבקרפף עצמו מותר לטלטל ואילו במבוי אסור לטלטל [כלים ששבתו בבית]. נמצא שלעולם הקרפף מרווח לו יותר.

[שעה"צ סי' ב]

דלא קנהאב⁸.

8) שלדעתו אם הפתח הוא גדול, אפילו אם הוא פתוח לקרפף שגודלו פחות מבית סאתים אינו אוסר.

[משנ"ב סי' ה]

תקפיש אוןקא מקבוי⁹.

9) כן הוא לשון רש"י (עירובין טו, ב ד"ה ישראל). וביאר הנתיב חיים (גליון שו"ע), שכונתו לבאר מדוע בבית סאתים מותר, והרי אינו יכול להוציא מהבית לקרפף, ועל זה יישב רש"י שכיון שגם למבוי אסור שהרי לא עירב עם בני המבוי, אגן סהדי שהקרפף נוח לו יותר, כיון שיש שם יותר אויר.

[שעה"צ סי' ד]

אף שפסד להוציא מהבית לקרפף¹⁰.

10) ובביה"ל לעיל (סי' שעב סי' ד"ה או לג) כתב, שבשעת הדחק נראה שיש לסמוך להקל להוציא מבית לקרפף שאינו גדול יותר מבית סאתים.

[ש"ע סי' א]

קיש לו חלון אחורי ביתו פתחו לבקעה⁵.

2) כזה

[ש"ע שם]

אפלו מקניס ומוציא גמלים וקרנות דרך המבוי קל היום⁵.

3) ובטעם הדבר כתבו הפרישה (אות א) והא"ר (סי' א), שכיון שהשתמשותו במבוי היא רק כדי להוציא ולהכניס את הדברים הגדולים, אבל את הכלים הקטנים נוח לו יותר להוציא דרך בקעה או קרפף, נחשב הפתח שלכיון המבוי כאינו רגיל. ודייק המאמר מרדכי שלפי דבריהם משמע שאם מוציא את כל כליו דרך המבוי, אין אומרים שנוח לו יותר הפתח שפתוח לבקעה או לקרפף, ואסור. אולם הוא פקפק בדבריהם, וכן משמע ברשב"א בעבדת הקודש (שער ד' סי' ט) שבכל אופן הגוי מסתלק מן המבוי.

[ש"ע שם]

שקפף יותר באתו שפתחו לו מאחוריו לבדו⁴.

4) ואם הנכרי דר בחצר שהיא פתוחה לשני מבואות, כתב בשו"ת תשורת ש"י (סי' שטו) שיתכן שאי אפשר לסלקו ממבוי למבוי ואסור, משום שרוקא כשפתחו השני הוא לבקעה או לקרפף אינו אוסר, משום ששם השטח מיוחד לו לבדו ולכן נוח לו יותר בפתח זה, אבל בפתח לשני מבואות נוח לו בשניהם. אמנם הביא שבשו"ת בית שלמה (א"ח ח"א סי' נד) כתב, שאם יש לנכרי דרך אחרת לצאת מהחצר אינו אוסר.

[ש"ע שם]

וישראל שיש לו פתח למבוי ופתח מאחוריו לקרפף⁶.

5) ובאופן שיש לישראל שלא עירב פתח אחר שפתוח לשכונת הנכרים, הסתפק הדגול מרובה (על הגליון בשו"ע) האם דוחים אותו לפתח זה, וכשם שמצינו בישראל מומר [בשו"ע לעיל סי' שפה סי' ד], או שדוקא במומר אומרים כן, משום שעברו שוה שכונת הנכרים לשכונת ישראל, אבל בישראל, שבשכונת הנכרים אסור לו לטלטל כלל ובמבוי מותר לו לטלטל כלים ששבתו במבוי, אין דוחים אותו לשם. ונאינו דומה לדין המבואר בשו"ע לעיל סי' שפו סי' ט, שיש לישראל שיש לו פתח לשני מבואות ולא עירב עמם, ובמבוי אחד עירבו בני המבוי ובשני לא